

ԵՂԻՇԵ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴՈՒՐՅԱՆ

(Երուսաղեմի երջանկահիշատակ
պատրիարք)

ՍՈՒՐԲ ՍՆՀԱԿ ԵՎ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ

Միջարին է քանի մը տողերով պատկերացնել կամ նկարել այս երկու մեծ դեմքերը, որոնց վրա ամեն տարի նոր ճառագայթներ կալելնան՝ զանոնք գեղեցկապես ալյակերպելու շափ: Սակայն և այնպես, որքան ալ ժամանակը հեռացնէ զանոնք մեղմն, միշտ միևնույն ընտանիքի թերափներն են անոնք մեր սրտին պաշտելութեամբ մեջ, ու հիմա՝ իրենց տոնին հիշատակովը հպարտացած՝ ուժգին բաբախումներով կողջունենք զիրենք:

Իրենց կյանքն ու գործը ազգայնության մը դերազանց արտափայլումն ունեցան. իրենց կպարտինք մեր դպրության ամենն պերճախոս էջերը. իրենք եղան մայրենի եկեղեցւոյն կրկնակ սյուններն՝ Հաքումն ու Բողղը՝ հաստատությունն ու զորութիւնը: Մեկը Հայրապետական Աթոռի՝ մյուսը նահապետական արորի մը մոտ ծնած, ա՛հ, ինչպես հաջողեցան վերանալ հավասար բարձրության մը՝ ուր Սինայի մը շափ որոտում կա և Թաբորի մը շափ սքանչացում:

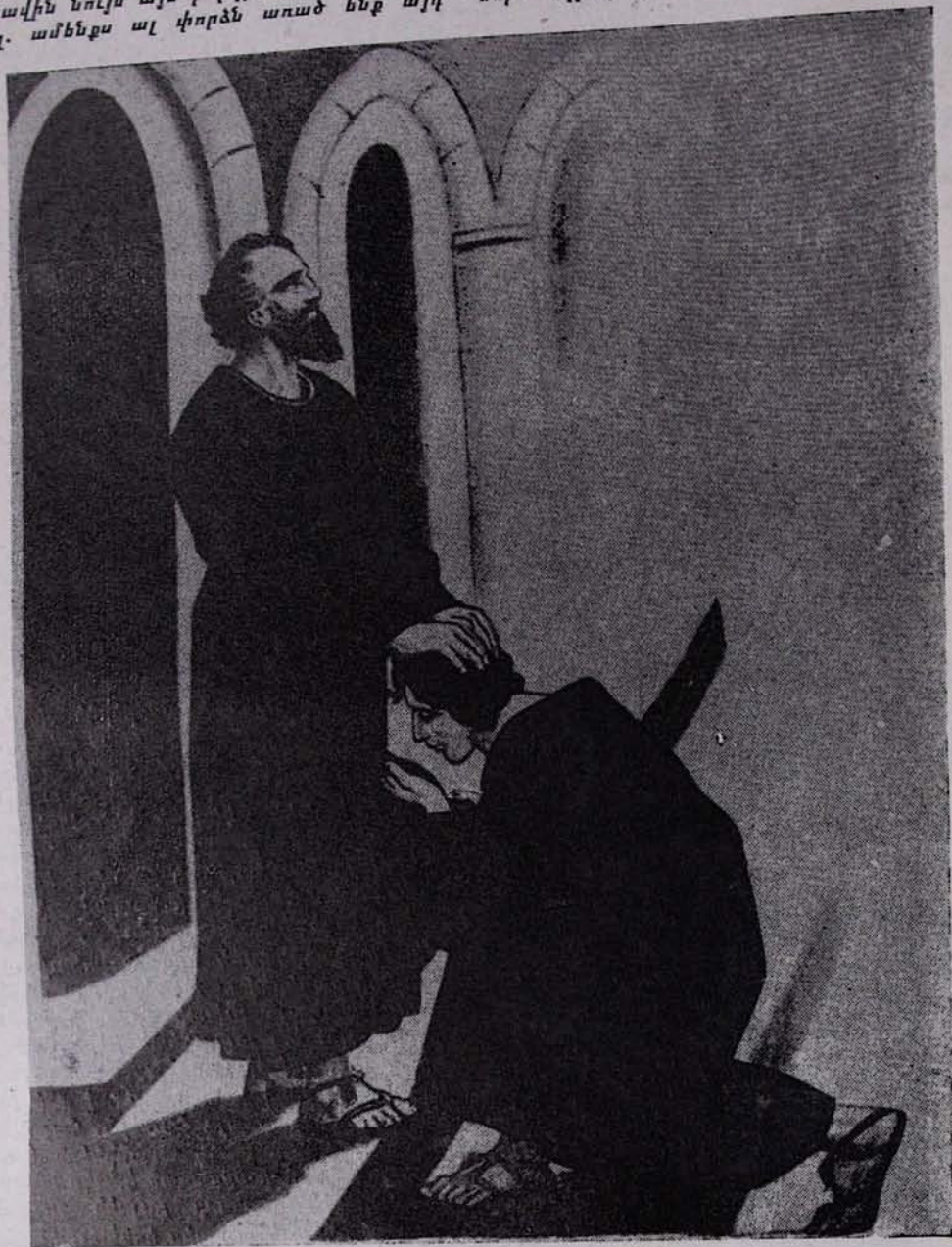
Գաղտնիքն ա՛յն է, որ երբեմն երկուքն ալ տա՛ք-տա՛ք արցունքներով իրարու հետ լացին, հո՛ւր-հո՛ւր երազներով մեկտեղ հմայեցին, սո՛ւր-սո՛ւր մրմունջներով մեկտեղ աղոթեցին. և ինչո՞ւ այս ամենը. — որպէսզի Աստված հայեւեն խոսի. որպէսզի օտար լե-

զուններու՝ հունարեն և ասորերեն — խղճըր-տյունեն թմրած չորս հարյուր տարիներն ի վեր Ավետարանին ծառայող ժողովուրդը Աստուծո Տաճարեն դուրս չելլէ այնպես՝ ինչպես իր նախնիքը կեղևին Արմավիրի տո-սիներուն անտառեն, սոսափլուն ու սարսափ տանելով իրենց հետ, քան թէ սիրո երկնա-յին ազդում մը. որպէսզի Լուսավորչի զա-վակները հոգեկան զմայլումով ողջունեն չափաւնականին մեկ նոր հայտնութիւնն ալ հայեցի բառերով ու շեշտերով, ու անոնց համար նորագույն Ուխտի մը շափ արժեք ունենար այն: Ա՛լ՝ այնուհետև թերեւ օտա-րոտի բան մը պիտի չունենար Աստված:

Այս խորհուրդով և համոզումով մեծ ըն-տանիքին զոհարար այդ հայրերն, հայ գրի-հաւարաներ, իրենց գրչին առանձիններն իրա-րու շփելով՝ կրոնքի սրբազան կրակը անգամ մ'ալ վառեցին, ու անոր լույսեն շլացած՝ իրավունք ունեցան այնպես երևելու, ինչպես կնկարագրէ զիրենք մոտեն դիտող երջանիկ-ներեն մին — Կորյուն — «ո՛չ այնպես զուար-ճանայր Մովսէս յէջս Սինէական լեռին» — Ի՛նչ անպատում խնդութիւն ամենուն սըր-տեն կհորդեր, երբ երկնավոր հանճարներուն դյուրութեամբը «Մովսէսը մարգարեական դասով, Պողոսը առաքելական դունդով հա-յարարաւ և հայեւեմախոս եղան»:

Այդ գեղեցիկ հաջողության արդյունքը տակավին նույն այն բերկրանքով կհամակեն զմեզ. ամենքս ալ փորձեն առած ենք այդ

նախ՝ շկարծենք թե իրարմե անբաժան հիշատակվող այս երկու անձնավորություններն՝ պիտի կարենային առանձին մնալով

Ս. ՄԵՍՐՈՊԸ ՕՐԶՆՈՒՄ Է ԿՈՐՅՈՒՆԻՆ

գերագույն վայելքին. գրի գյուտն ու Աստվաշունչի թարգմանությունը մոգական արվեստն եղավ այդ երկու մեծ հոգիներուն:

Հոս պահ մը կանգ առնենք սակայն, և երկու կարևոր կետերու վրա դարձնենք մեր ուշադրությունը:

օգտակար ըլլալ այնպես՝ ինչպես կգնահատենք այսօր իրենց մատուցած ծառայությունը:

Պետք է խոստովանիլ, թե առանց Մեսրոպի՝ գուցե Սահակ իր տոհմին բոլոր ազնվականությունները, իր հայրապետական պաշտո-

նին բովանդակ պատկառանքովը, մշակված մտքին լայն սավառոնումներովը, անրիժ հոգիի ջերմ խանդավառությանը, չկարենար նորանշան լույս մը սփռել իր դարուն վրա. ալ՝ իր տեսլիքին համեմատ՝ Վաղարշապատի եկեղեցիվուն սեղանին վրա ծալված «բհհգե նափորտը» փոշիներու մեջ թողլով՝ իր պարկեշտ մարմինը հանգեցնել օր մը Աշտիշատի հողին տակ։ Այն ատեն իր հոր-սեն, Ս. Ներսեսեն, սա տարբերությամբ միայն ապրած պիտի ըլլար, որ ժողովուրդին ճակատագրին առջև հայրը միշտ Գեբադի կողմը դարձավ, իսկ տղան Գարիգինին. նա իր արդար զայրույթներուն մեջ անեծ ունեւ, սա իր արցունքներուն մեջ օրհնություն։ Այո՛, առանց Մեսրոպի՝ հայ դպրությունն ընձեռած բարիքն կեն բաժին մ'ունենալու փառքը պիտի պակսեր Սահակին։

Մյուս կողմն, առանց Սահակի՝ Մեսրոպն ալ իր «անլույս արգելանք»-ի բովանդակ հայեցողությամբ, «աշխարհական կարգեր»-ու բոլոր հմտությամբ, անկեքի կամքին պինդ մաքառումներովը, տրտում հոգեւուն անվերջ ցավերովը՝ գուցե առ առավելն պարզ կրոնավորի մը անուշ բուրումը ծավալել մեր պատմության քանի մը թափիւր փած թերթերուն մեջ, ու ինքը՝ տեսլական բարին վրա թողլով գիրն ու գրոցը, իր կենդանության «գետնատարած անկողինը» աւաներ փոքր Օշականի մութ քնարանին խորը։

Երկուքն ալ, որ հիմա այնքան խորին հիացումով կ'ընթացնեն մեր գիտակցության ձայնը, ու երախտապարտ զգացումներու բուռն արտահայտություններ կ'ալեն մեզմէն, երկուքն ալ, առանց իրարու, հասարակ մահկանացուի մը կյանքը ապրած պիտի ըլլային. թերեւ իրենց նմաններ շատ պիտի գտնեինք, հիմակ որ միայն իրարու նման են, և աննման ուրիշներու։

Հիշենք Սահակի անձն ու պաշտոնը ներկայացնող պատմական նշանավոր պարագա մը։ Միտք բերենք ուրեմն այն անմխիթար սուգը, որով համակված՝ իր դժբախտ հոտի տխուր վիճակին ու մեծամեծներու անմիտ խորհուրդին համար, շատ մը օրեր իր խուցը քաշված լացավ ու հեծկտաց, հետո իր շուրջը գոռացող անիրավներուն տեղի տալով՝ իջավ այն Աթոռն, զոր փառասեր երեցներ կամ կնասեր ասորիներ բռնակալեցին։ Եթե ամենն ալ այս ըլլար, գուցե իրավունք պիտի ունենայինք—իր արցունքները շմոռնալով հանդերձ—տարտամ գաղափար մը շինելու իր մեծությանը վրա։

Հիշենք նաև Մեսրոպի կյանքն պատմական իրողություն մը։ Ինքն աշխարհայինն ու գործնականը թողած, առանց մեծ պատճա-

ռի, կհեռանա վեհաշուք հաստատության մը հարկեն և ավագ պաշտոնն մը, երթալ խառնելու համար «ի կարգ միայնակեցաց», լլկելու համար իր մարմինը քաղցով ու ծաւալով, անքուն հսկումներով զոհելու համար գիշերներու հանգիստը։ Եթե ամենն այս ըլլար, գուցե իրավունք պիտի ունենայինք—իր բարեպաշտ հոգին մեծարելով հանդերձ—թեթև գաղափար մը կազմելու իր ամբողջ հանձարին վրա։

Ինչ որ ալ ըլլար ուրեմն, երկուքն ալ Մեծ տիտղոսին անարժան պիտի մնային, եթե պարթև ազնվականն ու Տարոնի գյուղացին Ավետարանի բեմին առջև իրարու չհանդիպեին, և իրարու չգործակեցին այն շքնաղ արվեստովն՝ որով Տիրի մեհյանին բոլոր ճարտարությունը Տիրոջ տաճարին մեջ փոխադրեցին։

Երկրորդ կետը՝ որուն մտադիր պետք է ըլլալ՝ ո՛չ այնչափ Աստվածաշունչի քաղմանութեան գործն է, որչափ այն լեզուն՝ որով թարգմանեցին զայն Սահակ և Մեսրոպ։ Ստո՛ւյգ է արդյոք ոմանց կարծիքը, թե այդ լեզուն առաջին օրն անիմանալի մնացած ըլլա նույնիսկ Ե դարուն մեջ ապրող հայերուն, ինչպես հիմա։ Ո՛չ մեկ ապացույց կարելի չէ գտնել այդպիսի ենթադրության մը հաստատություն տալու համար։ Բայց եթե հակառակն եղած ըլլար, այդ մեծ վարդապետներն իրենց համբավն ու հրապույրն շատ բան պետք էր որ տուժեին, եթե իրոք չկրցան հասկնալ, որ ժողովուրդին կրոնական զարգացումը իր մայրենի լեզվին բնական բացատրություններովը միայն կըրնար իրականություն գտնել։ Սակայն ավելորդ է տարակուսիլ. ա՛յդ իսկ էր «երկուց հասարակեց» իղձն ու նպատակը։ Այդ թարգմանության լեզուն արվեստ ունեւ, իր յո՛ւզմանը արվեստալուծութուն։ Գուցե շատ ետքը ձախող քայլեր առնվեին անոնց կողմն՝ որոնցմէ մին համարձակեցավ գրելու, թե «մեր արվեստին անտեղյակ էին Սահակ և Մեսրոպ»։

Աղեքսանդրիո ճեմարանական մակացությանց վրա պարծող, ու մեծ թարգմանիչներն գեր ի վերո ներկայանալու հավակնություն ունեցող այդ ծածկանուն գիտնականը, ո՛վ որ ալ ըլլա (հավանաբար Սյունյաց դպրոցին վերաբերող մը), թե՛ ինքն ու թե՛ իրեն տեսություններովն սնած մտքերն՝ Աստուծո խոսքը ժողովուրդին ամեն դասակարգին համար ու հասկնալի գործելի գուցե շատ հեռանային. սեթևեթյալ ու խառնակ լեզվի մը հողված ձևերուն տակ՝ անոնց ձեռքով թարգմանված Ս. Գիրք մը նույն օրին պետք կրնար ունենալ նոր թարգմանիչներու։ Իսկ Սահակ և Մեսրոպ, ընդհակառակն, խոսուն լեզվին համակ պարզու-

թյամբը—շատ քիչ բաժանություններ կան—
ի գլուխ հանեցին իրենց հսկա ձեռնարկու-
թյունը, հին թարգմանիչներու հարյուրամյա
դպրոցին ավանդական ուղղությամբ հետևե-
լով:

Իսկ հիմա, գոհ կրնանք ըլլալ Սահակ և
Մեսրոպ, քանի որ այդ լեզուն ալ խուժողութ-
րան մը դարձեր է հայ ականջներու, և դո-
ղանջող պղինձի մը պես կհնչէ այն. ալ դադ-
րեցա՞վ ուրեմն իրենց պաշտոնը.—բայց
ինչո՞ւ մնալ ստվեր մը կսահի անոնց դեմ-
քին վրային: Մի՛, մի՛ խռովիք դուք, ո՞վ
պատվական գլուխներ, ո՞չ մեկը կրնա կապ-

տել ձեր ճակտին շողերը՝ որոնք ամեն տա-
րի պե՛տք է որ ավելնան. վասնզի դուք
բնականն ու իրականը գործեցիք. այսուհետև
ձեզի հավատարմությամբ հետևողներու ու
ձեր փառքին նախանձավորներուն կմնա,
ձեր ու իրենց սիրած Եկեղեցիին պետքերուն
համաձայն մտածել, ինչպես դուք ըրիք. այն
է՝ ժողովուրդին ընտանի ընել կենդանի գիր-
քը, Աստուծո գիտության աղբյուրները բա-
նալ ամենուն, մեկ խոսքով՝ շարունակել ձեր
գործը, առանց մատնելու զայն մոռացու-
թյան, ու անվախճան դարերուն հնչեցնել ձեր
անունը—ՍԱՀԱԿ և ՄԵՍՐՈՊ:

